

Når pasienter uten samtykkekompetanse motsetter seg helsehjelp

Med politikernes fokus på, og tannhelsestjenestens utrettelige arbeid mot å nå frem til flere pasienter i ulike institusjoner, er dette en problemstilling vi stadig oftere møter på.

For å få hjulpet pasienten med tannhelserelaterte problemer kan tvang være eneste løsning for å kunne gi adekvat tannbehandling. Det vi da bør ha reflektert over er hva tvang innebærer, og hvordan lovgivningen er.

Tvang kan i praksis være fysisk, for eksempel ved å holde pasienten rolig under tannpuss, enkel undersøkelse eller lignende.

Tvangsbehandling utføres også gjennom medikamentell behandling ved å gi et angstdempende eller beroligende medikament før behandling eller ved behandling utført i narkose. Det er gjerne medikamentell tvangsbehandling vi kjenner oss best igjen i ved tannbehandling i dag.

Er det lov å utføre tvangsbehandling av pasient uten samtykkekompetanse?

Rammene for bruk av tvang settes i lov om pasient- og brukerrettigheter (pbrl.), jf. kap. 4 og 4 A). Loven stiller strenge vilkår for når slik behandling kan foretas. Kapittel 4A gjelder kun for pasienter som mottar helsehjelp. Kapitlet gjelder for myndige og ungdom over 16 år, dvs. personer over den helserettslige

myndighetsalder, og for personer fratatt rettslig handleevne etter vergemålsloven § 22 tredje ledd.

Pasienter uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelp uten å forstå rekkevidden av det, kan få «vesentlig helseskade». Da er det viktig at rettighetene til pasienter og brukere blir godt ivaretatt.

Skal behandling utføres, må det før behandling utføres, fattes tvangsvedtak av det helsepersonellet som er ansvarlig for behandlingen, (pbrl §4A-5). Både pasient og pårørende skal underrettes (pbrl. § 4A-6) og vedtaket kan klages til fylkesmannen.

Vi må reflektere over, og skaffe oss kunnskap om, hva vi ser som sannsynlig at pasienten selv ville ønsket om han eller hun hadde hatt samtykkekompetanse. En åpen og god dialog med pårørende er viktig for å ta en avgjørelse med respekt for hva pasienten selv ville ønsket om vedkommende hadde hatt samtykkekompetanse. Å være fagperson gir oss autoritet, men den må ikke gå på bekostning av respekt for pasienten. De tannhelsefaglige vurderingene må gå hånd i hånd med moralske og etiske betraktninger. Det virker så selvsagt, men er ikke alltid like enkelt.

Våre etiske reglers §1: «En tannleges oppgave er innenfor sitt fagområde å ivareta sine pasienters helse. Hensynet til pasienten må være overordnet andre hensyn»

Er det etisk riktig å gjennomføre tvangsbehandling?

Vi har ofte stått i dette dilemmaet, og kan selvsagt ikke se bort fra den faglige problemstillingen som ligger til grunn for en eventuell bruk av tvang.

«Hensynet til pasienten må være overordnet andre hensyn.»

Kan det bli et motsetningsforhold mellom etikk og fag?

Vi ønsker jo å gi pasienten den beste behandling. Samspillet med, og informasjonen vi gir til pårørende og annet helsepersonell er av stor betydning for hvordan vi får gjennomført en god behandling med nødvendig tillit fra støtteapparatet rundt pasienten. Dette er med på å skape de rammene vi ønsker i forbindelse med tvangsbehandlingen.

Var det riktig å gjennomføre tvangsbehandlingen?

I journalen må vi kunne finne både svaret og begrunnelsen, inkludert kopi av vedtak.

Det er mange spørsmål og få svar. I denne problemstillingen gis det mye rom for refleksjon og ettertanke.

*Birgit Hjort Kollevold
Kirsten Halonen
NTFs råd for tannlegeetik*